

ТВОРЧЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ДО КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

навчально-виробничих об'єднань покладена ідея базового виробництва (об'єднання), тобто концентрація матеріальних і кадрових засобів з метою створення такого центра, що здійснював би координацію в регіоні організаційно-педагогічної, навчально-методичної, профорієнтаційної роботи з учнями й одночасно був би базою централізованого забезпечення шкільних майстерень, цехів, ділянок напівфабрикатами, сировиною, технологічною документацією й інструментами [4].

Характер діяльності навчального виробництва в значній мірі залежить від регіональних умов, матеріальної бази, того соціально-економічного оточення, у якому перебуває школа. Для повсюдної організації шкільного виробництва в республіці враховувалися характерні умови. Для організації продуктивної діяльності шкільного виробництва в цих умовах створювалися адаптивні організаційно-педагогічні форми продуктивної праці, які максимально задовольняли потреби в трудовій підготовці школярів кожного окремого регіону як у місті, так і в селі.

1. Воробьев А.И. Теория и практика производительного труда учащихся 4–8 классов: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. – М., 1985. – 33 с.

2. Гореславский С.И. Ученическая производственная бригада в системе трудового политехнического обучения учащихся сельской школы: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 – М., 1978. – 39 с.

3. Дем'янчук С.П. Трудова підготовка учнів загальноосвітніх школах України (1945 – 1999 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – Тернопіль, 2000. – 163 с.

4. Зайченко І.В. Проблеми української національної школи в пресі другої половини XIX – початку XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 – К., 1996. – 43 с.

5. Левченко Г.Е. Трудовое воспитание учащихся IV – VIII классов в процессе производственного труда: дис. ... кандидата пед. наук. – К., 1982. – 202 с.

6. Мадзигон В.Н. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом: дис. ... доктора пед. наук. – К., 1992. – 356 с.

7. Мадзигон В.М. Кроку майбутнє – продуктивність освіти // Педагогічна газета. – 2000. – №10. – С. 1.

8. Мадзигон В. та ін. Наші дорогі і незабутні Іван Гурович / В. Мадзигон, Г. Левченко, В. Моцак // Педагогічна газета. – 1999. – лютий. – С. 3.

9. Сухомлинський В.О. Розумова праця і зв'язок школи з життям // Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 53 – 69.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2009

УДК 378:78

Василь Федоришин, кандидат педагогічних наук, професор Інституту мистецтв
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

ТВОРЧЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ДО КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

У статті розглядається творчий компонент підготовки майбутніх фахівців до роботи з оркестровими колективами. Проаналізовано специфіку підготовки студентів інститутів мистецтв до творчої діяльності зі шкільними оркестрами.

Ключові слова: творчість, філософія, матеріалізм, метафізика, анкетування.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток мистецької освіти в Україні визначається у контексті орієнтації на загальнолюдські цінності, праксеологічні досягнення та новітні технологічні процеси. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю вдосконалення підготовки майбутніх учителів музики в педагогічних вищих навчальних закладах

до роботи з творчими дитячими колективами та у зв'язку із суттєвими змінами у підготовці фахівців, які пов'язані з вимогами Болонської конвенції.

Творча спрямованість підготовки студентів інститутів мистецтв базується на працях філософів, психологів, наукознавців, педагогів (І. Зязюн, М. Каган, С. Сисоєва, О. Спіркін, В. Шинкарук та ін.) [2; 3; 4; 6; 8; 10]. Розглядаючи творчість як ознаку, яка відрізняє особистість тим, що вона

ТВОРЧЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ДО КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

творить щось неповторне, нестандартне доцільно визначити сутність творчого процесу, його філософські основи.

Метою статті є розкриття особливостей творчої спрямованості підготовки студентів інститутів мистецтв до роботи з дитячими творчими колективами.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи дефініцію “творчість” як процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні й духовні цінності, важливо виокремити здатність людини створювати (на основі пізнання закономірностей об’єктивного світу) з наданого дійсності матеріалу нову реальність, що задовольняє багатоманітність потреб. З цього приводу слід зазначити, що в історії філософії порізненому визначались природа і сутність творчості. Стислий аналіз історії розвитку теорії творчості показує, що протягом усієї історії філософії, аж до XVII – XVIII ст., ця проблема вирішувалась переважно представниками ідеалізму. У працях філософів-ідеалістів є багатий і цікавий матеріал, що вимагає уважного ставлення та глибокого переосмислення. Разом з тим, у поглядах на природу і сутність творчості практично всі представники ідеалістичної філософії відстоювали метафізичні позиції, що знайшло відображення в намаганні позбавити творчість об’єктивних, матеріальних засад, оскільки розглядали її як власність надприродного духу, світового розуму, або як властивість свідомості людини, відірвану від суспільних зв’язків [10, 519].

Метафізично-матеріалістична філософія теж неоднозначно вирішувала проблему творчості. Прихильники гілозоїзму, наприклад, стверджували, що творчість притаманна живій і неживій природі. Отже, творчість, на їх думку, виникла не з появою людини і суспільства, а існувала до того. Творчість людини розглядається лише як одна з її форм. Природа дійсно творить, тобто виробляє, проте говорити про творчість природи неправомірно. У природі йде процес розвитку, а не творчості, завжди передбачає буття і дії творця-суб’єкта творчої діяльності. Очевидно, певні передумови та форми творчості мають місце і у вищих тварин (елементи експерименту, вірогідного прогнозування), але своє специфічне відображення творчість знаходить лише у людини. Певні представники метафізичного матеріалізму розглядають творчість як суто соціологічне і праксеологічне явище, вважають, що до творчості можна віднести лише таку діяльність, яка задовольняє потреби загальнолюдського розвитку; тобто економічну діяльність, соціальні революції тощо [8, 196].

Існують інші метафізичні точки зору на поняття творчості. Представники так званого споглядального матеріалізму (французькі матеріалісти XVIII ст., Л. Фейєрбах та ін.) не визнавали предметну діяльність як об’єктивно-соціальну основу активності свідомості, а розглядали свідомість як пасивне відображення буття, а не як таку суть, що активно впливає на матеріальне буття, породжує її через організацію людської діяльності. Природа розглядається як об’єкт, що не розвивається в часі, а тому не може перетворюватися людиною [10, 387].

Діалектико-матеріалістична філософія критично оцінює ідеалістичні точки зору, не відкидаючи їх раціональних сторін (хоча в недалекому минулому лише негативне ставлення), а також переборює крайнощі метафізично-матеріалістичного підходу. Матеріалістична філософія завжди розглядала людину як суб’єкт, відкидала релігійні та ідеалістичні аспекти визначення сутності людини. Творчість є формою буття людини і спрямована на її розвиток і самовдосконалення. Це її родова суть. Виникає питання: чи доступна творчість кожній людині, котра має нормальну психіку? Однозначної відповіді немає. Традиційно, особливо на рівні буденної свідомості, прийнято вважати, що творчість – це справа не багатьох вибраних, яких спонукають до творчості сили спадковості, природний талант, божественна іскра або крайньою мірою творчі здібності. Справа ж переважної більшості, що обділена талантом – діяти за традиціями, зразками, стандартами, інструкціями тощо [3, 168]. Сучасна філософія виходить з того, що творча активність – це визначальна риса людської свідомості, одна з основних її функцій. Однак у різних людей ступінь новизни і цінності результату творчості далеко не однакові. Це залежить від внутрішньої активності, ступеня соціалізації і характеру діяльності особи, від того, чи повністю володіє людина необхідними для творчості якостями.

Суб’єктами творчості можуть виступати не лише особи, але й різні людські спільноти (клас, нація, суспільство). Продуктом творчості є все середовище, котре оточує людину, тобто друга природа у всій її багатоманітності. У протилежність до ідеалізму, діалектико-матеріалістична філософія стверджує, що в процесі творчості нові продукти створюються не з нічого, не із свідомості, а єдиноможливим шляхом – з допомогою свідомості, шляхом перетворення речей, що існують в об’єктивному світі (або їх образів), шляхом зміни їх форм, станів, структур, відносин, шляхом комбінування в новій

ТВОРЧЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ДО КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

системі елементів, що належали раніше іншим системам, або інакше поєднаних елементів тієї ж системи. Фактично всі об'єкти природи, що оточують людину, є різні комбінації приблизно ста хімічних елементів. Руйнування старих систем, комбінування є фундаментальним моментом творчості, її змістом. У принципі, людина може зробити не лише будь-яку природну річ, але й нескінченну кількість речей, що не існують в природному світі і не можуть виникнути. Отже, творчість – результат розумової діяльності голови, тобто свідомості (насамперед мислення) і рук, а базою творчості виступають знання і досвід, набуті людиною в процесі пізнання і практичної діяльності. Аналіз сучасної природи і суті творчості дозволяє визначити, що творчість – це найвища форма активності свідомості людини. Спрямовує її діяльність на створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей. На думку філософа О. Спіркіна, який дав розгорнуте визначення цієї дефініції, а саме: творчість – це така духовно-практична діяльність, підсумком якої є створення оригінальних, неповторних, культурних, соціально значимих цінностей, встановлення нових фактів, відкриття нових властивостей і закономірностей, а також методів дослідження і перетворення світу [6, 291].

Досліджуючи проблему свідомості і творчості людини, філософ Б. Новиков визначає творчість як активну взаємодію суб'єкта з об'єктом, в процесі якої суб'єкт цілеспрямовано змінює навколишній світ, створює нове, соціально значиме у відповідно до вимог об'єктивних закономірностей [8, 286]. Ряд філософів (П. Алексєєв, О. Панін та ін.) визначають творчість як процес людської діяльності, де створюються якісно нові матеріальні та духовні цінності. Є й інші визначення, але здебільшого вирізняються дві основні ознаки творчості: принципова новизна і ціннісний характер створеного. Для одних творчість – доля, для інших – покликання, мета, потреба, буденне життя.

Проблема творчого процесу і його закономірностей вельми широка. З давніх часів, поряд із фіксацією окремого, особливого, неповторного прагнуть знайти закономірності творчого процесу, взагалі, та індивідуальної творчості, зокрема, в основному творчість подають як засіб вирішувати проблеми. Відомо, що винайдення і постановка проблеми іноді важливіші за її вирішення. Усе пізнання, в основному, зводиться до процесу порушення гіпотез, які ми перевіряємо різними способами. Вони можуть бути будь-якого змісту. Тому творчість починається з висунення внутрішніх,

суб'єктивно забарвлених гіпотез, бо творча діяльність людини є органічним поєднанням фізичної, розумової, емоційної активності [2, 29].

Індивідуальна творчість – надзвичайно складний та унікальний процес, тому важко виділити у ньому щось типове. Це завдання ускладнюється ще й тією обставиною, що творча людина може функціонувати як різна сила. Де б людина не виявляла творчість, у її основу завжди покладено працю. Під час визначення соціально-психологічних чинників індивідуальної творчості слід виходити з трудової діяльності людини, оскільки поза нею вони не існують. Творча діяльність належить до сфери духовного виробництва, але вона завжди пов'язана з матеріальним процесом [3, 104]. Найважливішим вихідним принципом під час аналізу творчості є визнання факту наявності в кожному виді діяльності елементів творчості. Внаслідок цього, творча діяльність не може бути привілеєм певної верстви суспільства, вона поширюється на будь-який вид праці [1, 216].

Здатність до творчості, ще не означає процес творчості. Ніщо так не заважає людям творити, як недовіра до власних творчих сил. Особистість потенційно має величезні творчі можливості. За наявності здорової психічної структури кожній людині притаманні задатки до виконання різних видів діяльності, який є лише проектом, можливістю. На прикладі людських доль можна довести просту істину: якщо менші задатки потребують більших зусиль, то вони частіше реалізуються у практичній діяльності.

У зв'язку з цим слід виокремити важливість філософських поглядів на творчість Г. Сковороди, як символу всесвітньої мудрості. Гармонійність його особистості виражена у філософських поглядах, що є зразком єдності духовних переконань та творчих прагнень особистості. Освіченість Г. Сковороди була особливою не тільки за всебічністю знань ерудита, а й за всебічністю світогляду, який поєднував усоби чітке уявлення та сприйняття видимого й невидимого світів, розуміння взаємодії законів космосу. Особливо цінним для дослідження творчого процесу є теза Г. Сковороди про глибинне пізнання природи людини "крізь любов та віру", та внутрішнього пізнання природи людської душі з урахуванням чинників її формування – віри, надії, любові. "Збери всередині себе думки, і в собі самому шукай справжніх благ. Комай криницю в середині самого себе для тієї води, котра зростає й твою оселю, і сусідську" [5, 411].

Не завжди вчителі-практики, захоплюючись технологією своєї діяльності, усвідомлюють, що

ТВОРЧЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ДО КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

виконання творів мистецтва чи навчання виконанню, є, насамперед, творчим процесом. Якщо ж творчий характер відсутній у роботі таких спеціалістів у процесі виконавської діяльності відбувається копіювання відомого зразка, інтерпретації, у педагогічній – навчання за принципом “роби як я”. Часто такий стан є наслідком недостатнього творчого розвитку фахівця у ВНЗ, відсутності досвіду творчої діяльності, а також недостатнього, в цілому, рівня розвитку особистості, її загальної культури, світогляду, духовності, тобто тих якостей, котрі складають багатство, унікальність, неповторність особистості [4, 291]. Проведені нами дослідження, бесіди, анкетування, власний досвід роботи, на жаль, не суперечить ситуації, коли люди, що професійно займаються мистецтвом та викладають мистецтво (котре є, як відомо, саме творчим відображенням та відтворенням дійсності у художніх образах), недостатньо усвідомлюють творчу сутність своєї професійної діяльності [9, 259].

Результати анкетування організаторів дитячої творчості у шкільних та позашкільних установах, засвідчили, що, в середньому, більше половини опитаних (приблизно 40%) не пов’язують мету, завдання своєї професійної діяльності та особистісні якості, яких вона вимагає, з творчістю. Такі висновки ми зробили на основі обробки методом контент-аналізу анкет з відкритими питаннями “Творча діяльність керівника дитячого оркестру”. Доцільно зазначити, що менше за інших пов’язують свою професійну діяльність, майстерність із творчістю, художні керівники позашкільних установ, більшою мірою пов’язують творчість та майстерність у своїй професії викладачі мистецьких дисциплін.

Творчо-виконавська діяльність потребує від керівника дитячого колективу наявність вільного володіння навичками варіювання виконавсько-інтерпретаційного плану, обробку і переклад музичних творів для використання у навчальному процесі, створення інноваційних навчальних програм та планів, впровадження власних пропозицій, індивідуалізацію навчального процесу на основі творчого планування.

Творча спрямованість підготовки студентів, інститутів мистецтв орієнтована на інтерпретацію музичних творів у різноманітних формах музичної діяльності з врахуванням особливостей аудиторії (студентської, учнівської), на знання психолого-педагогічної та методичної літератури з питань вікових та стадіальних особливостей розвитку художнього (в тому числі – музичного) сприйняття школярів та студентської молоді. Результатом

творчої спрямованості підготовки студентів інститутів мистецтв є оволодіння навичками творчого музикування, зокрема, та прийомами та засобами музичного виховання школярів, загалом. Це передбачає творче переосмислення результатів сприйняття музичних творів у процесі творчої взаємодії керівника з дитячим колективом [9, 256]. До показників творчого критерію належать: володіння методами організації творчої навчальної діяльності учнів; ступінь самостійності у виборі прийомів та методів керівництва шкільними колективами; міра використання імпровізаційних підходів до художньо-творчого процесу.

Діяльність учителя музики, як керівника творчого шкільного колективу передбачає постійний контакт з учнями. Керівник не лише передає потрібну інформацію колективі, а й здійснює контроль за її виконанням. Творчість є продуктом кожної окремої особистості, вона залежить від власного досвіду, і, разом із тим, рідко формується, незалежно від її колективної форми. Творче натхнення народжується завдяки загальному впливові, заохочуючи, створюючи для цього сприятливе середовище, оцінюючи результат.

У психолого-педагогічній літературі відзначається, що особливо широкі можливості для розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку надаються у процесі навчання музиці. Це пояснюється тим, що специфіка музичних занять полягає в потребі інтересу до даного виду мистецтва, активної роботи думки, уяви, що призводить до бажання проявити себе у самостійній творчості. “Без музики важко переконати дитину, яка вступає у світ, в тому, що людина прекрасна, а – це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури. Музика є одним із найтонших засобів навернення дітей на добро, красу, людяність”, – цей вираз В. Сухомлинського конкретизує завдання музично-естетичного виховання школярів [7, 505].

У **висновках** доцільно зазначити, що творчість, так само як інші види діяльності, передбачає достатній рівень розвитку основних здібностей. У арсеналі сучасної психолого-педагогічної науки є широкі дані про особливості перцепції, сугестії, інтелекту, типології і характеру та інших стимулів діяльності людини, що сприяють творчій діяльності. З перцептивних властивостей особистості фахівця доцільно виділити – уважність, вразливість, сприятливість; в інтелектуальних особливостях – фантазію, достатньо високий рівень знань; до типових рис характеру належать: оригінальність, ініціативність,

СЛУЖІННЯ МУЗИЦІ: ТВОРЧІ ОБРІЇ ВОЛОДИМИРА ГРАБОВСЬКОГО

наполегливість, працездатність тощо. Творчість педагога проявляється у багатьох видах діяльності: і під час планування занять, написання рекомендацій, у роздумах та діях. Але найскладніше у творчості вчителя те, що цей процес – жива взаємодія з учнями у процесі спільної діяльності.

1. Єрмаков І.Г. *Виховання життєтворчості: моделі виховних систем* /І.Г. Єрмаков. – Х.: Основа, 2006. – 219 с.

2. Зязюн І.А. *Освітня парадигма тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти* /І.А. Зязюн //Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук, праць / за ред. І.А. Зязюна, Н.Г.Ничкало. – К., 2003. – С. 15–29.

3. Казан М.С. *Философская теория ценности* / М.С. Казан. – СПб.: ТООТК Петрополис, 1997. – 205 с.

4. Сисоєва С.О. *Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня* /Світлана Олександрівна Сисоєва. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с.

5. Сковорода Г.С. *Твори у 2-х томах* /Григорій Савич Сковорода. – К: 1994. – Том 1. – С. 385–446.

6. Спиркин А.Г. *Основы философии* /Александр Георгиевич Спиркин. – М.: Политиздат, 1988. – 591 с., [1].

7. Сухомлинский В.А. *Методика воспитания коллектива* /собр. соч. в 5-ти т. /Василий Александрович Сухомлинский. – К., 1979. – Т. 1 – С. 427 – 668.

8. *Сучасний філософський словник* /за ред. акад. В.П. Андрущенка. – К.: Вища школа, 2003. – С. 156–289.

9. Федоришин В.І *Педагогічне керівництво спільною діяльністю студентів в умовах навчального камерно-оркестрового колективу* / В.І. Федоришин //Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова: зб. наук, праць. – Вип. 76. – К., 2008. – С. 252 – 260.

10. *Філософський словник* /за ред. В.І. Шинкарука. – 2 вид. перер. і доп. К: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2009

УДК 78.09(477)

Людомир Філоненко, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри музикознавства та фортепіано,
член Національної спілки композиторів України
Олександра Німилович, доцент кафедри музикознавства та фортепіано
член Національної спілки композиторів України
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

СЛУЖІННЯ МУЗИЦІ: ТВОРЧІ ОБРІЇ ВОЛОДИМИРА ГРАБОВСЬКОГО

*Що доля нелегка, – в цім користь і своя є.
Блаженний сон душі мистецтву не сприяє.*

Ліна Костенко

У статті подається творчий портрет музикознавця, науковця, засновника Дрогобицької організації Національної спілки композиторів України Володимира Грабовського, розкривається його педагогічна діяльність, співпраця з відомими представниками українського музичного мистецтва.

Ключові слова: музикознавець, педагог, науковець, високий професіоналізм, національна культура.

Постановка проблеми. Про багатогранну діяльність Володимира Грабовського на музичній ниві можна говорити, опираючись на його досягнення як музикознавця, педагога, науковця, громадського діяча, засновника Дрогобицької організації Національної спілки композиторів України.

Володимир Грабовський належить до генерації сучасних українських музичних діячів, чия особлива активність має значний вплив на організацію творчих процесів, які відбуваються у Франковому краю, й загалом в Україні.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Різносторонній доробок В. Грабовського